هێزی جەماوەر لە سەردەمی «سیاسەتی درِندەیی»؛ ڕاگەیاندن، پاشکەوتوویی ئامرازئامێز و نەگونجاوەکانی بەرخۆدان

10 مرداد 1405

لەو هەفتانەی کە بە دەستەواژەی نووسەر «دەیەکانیان لە خۆیدا قووچاندووە»، محەمەد حاجی‌نیا لە وتارێکی دریژدا لە ماڵپەڕی «ڕەخنەی ئابووریی سیاسی» دەچێتە پێشوازی یەکێک لە مشتومڕاویترین پرسیارەکانی ئەمڕۆی ئێران: بۆچی پاشایەتیخوازیی پهلوی‌محوەر بەو شێوەیە سەرهەڵدەدات و چەپ بەو شێوەیە پەراوێز کەوتووە، و ڕاگەیاندن لەم نێوەندەدا چی دەکات و چی ناکات؟

لە جیاتی دووبارەکردنەوەی گێڕانەوە سادەکراوەکەی «هەموو شتێک لە ئەستۆی ڕاگەیاندنە»، حاجی‌نیا ئەم تێڕوانینە ئامرازئامێزە دەخاتە ژێر پرسیارەوە: بە باوەڕی ئەو، کورتکردنەوەی گۆڕانکارییە ئاڵۆزە ئابووری، سیاسی و ئایدۆلۆژییەکان بۆ «پڕوپاگەندەی ڕاگەیاندن»، تێگەیشتن لە ڕاستییەکان دەکاتە مەحاڵ و دەوەردانە کاریگەرەکانیش قەدەغە دەکات. ئەو بیردەهێنێتەوە کە پاشایەتیخوازان و نەتەوەپەرستە «گەورەخوازەکان» ساڵانێکە سەنگەریان هەیە و «قسەکردن لە جیهانی مەجازی» بۆ ئەوان شتێکی تازە نییە، بەڵام هەرگیز تا ئەمڕۆ نەگەیشتبوون بەو ئاستەی ئێستای نفوزی کۆمەڵایەتی؛ بۆیە، ڕاگەیاندن مەرجی پێکهاتنە، نەک هۆکاری تاری.

لە ناوەندی بەڵگەکەی وتارەکەدا، ڕەخنەگرتن لەو تێگەیشتنە لە سیاسەت جێگیرە کە هێز لە «هەبوونی ئامراز و تەکنیك»دا کورت دەکاتەوە: ئەوان بەهێزن چونکە ڕاگەیاندن، تەکنیك و دەزگایان هەیە؛ ئێمە لاوازین چونکە ئەم ئامرازەمان نییە. حاجی‌نیا پیشان دەدات کە ئەم لۆژیکە، دوو کار لە یەک کاتدا دەکات: لە لایەکەوە جەماوەر بەرەو هاوپەیمانی و دانوستان لەگەڵ فڕاکسیۆنە جۆراوجۆرەکانی چینی دەسەڵاتدار ڕادەکێشێت، و لە لایەکی تریشەوە، بە گۆڕینی کەلێنی ئۆبژەکتیوی هێز (دەستگەیشتن بە ئامراز) بۆ هەستی ناوەکی «بێهێزی»، بێهیواکەر بوون دەکاتە شتێکی سروشتی و جێگرەوەکەش مەحاڵ نیشان دەدات.

ئەو بە قەرزکردن لە ئێتییێن بالیبار، ئالتوسێر و کەسانی تر، میکانیزمی سەرەکیی چینی دەسەڵاتدار وەک «گۆڕینی ترس لە خەڵک بۆ ترسی خەڵک» ڕێکدەخات: لە شاراوەهێشتنەوەی تووندوتیژییەوە، تا نیشاندانی هێزی سەرکوت، تا جێبەجێکردنی ڕووتی درِندەیی، هەموویان لە خزمەت چەسپاندنی ئەو بیرۆکەیەدان کە جەماوەر هیچ ئامرازێکی کاریگەریان لە بەردەستدا نییە و بۆیە «هیچ کارێک لە دەستیان نایەت». لەم دۆخەدا، پاشکەوتوویی «ئامرازئامێزەکە» کە هێشتا دەسەڵاتی نەگرتووەتە دەست، وەک جێگرەوەیەکی پاشکەوتووانە کە دەسەڵاتی بەدەستەوەیە، لەسەر هەمان ئەو زەوییە یاری دەکات کە پێشوەختە لە جەماوەر سەندراوەتەوە: زەویی هێزی کۆمەڵایەتی.

حاجی‌نیا لە بەرانبەر ئەم چوارچێوە ئامرازئامێزەدا، جەخت لەسەر جیاوازیی کوالیتیی دوو جۆر لە پراکتیکی سیاسی دەکاتەوە: پراکتیکی چینی بالادەست کە پشت بە «ئۆتۆمبێلی دەوڵەت»، دەزگا ئایدۆلۆژییەکان و عادەت دەبەستێت و

بۆ دووبارە بەرهەمهێنانەوەی هێزەکەی پێویستی بە بیرۆکەی ڕاستیش نییە؛ و پراکتیکی چینە بندەستەکان کە جگە لە «دەستەکانی خۆیان»، «بیرۆکەکان» و «هێزی لۆژیک» هیچ چەکێکی تریان نییە و ناچارن چەک و چەمکەکانی خۆیان لە ڕەوتی خەباتدا بەرهەم بهێنن و ڕاستیان بکەنەوە. لەم ئاسۆیەدا، تێۆریی ڕاست و هێڵی سیاسیی ورد، نەک بەزمەی ڕۆشنبیری بەڵکو مەرجی دەستپێکردنی هەر جۆرە ڕێکخستنێکی ڕزگارکەرە.

نووسەر پاشان بە گەرانەوە بۆ لێنین و گرامشی، پێگەی ڕاگەیاندن لە پەیوەندی لەگەڵ ڕێکخراو و تێۆریدا پێناسە دەکاتەوە: ڕۆژنامە (و بە شێوەیەکی گشتی ڕاگەیاندن) بۆ لێنین نەک «ئامرازی پروپاگەندە» بۆ ڕکێشکردنی ڕای گشتیی ناڕوون، بەڵکو «ڕێکخەری بە کۆمەڵ»ە کە «پشکۆکانی خەبات» کۆدەکاتەوە و دەیگۆڕێت بۆ «بڵێسەی یەکگرتوو»؛ ڕاگەیاندن وەک ئەو تێلەی کە دروستکردنی بینا گەورەکەی ڕێکخراوی سیاسی دەوروبەری هێڵێکی تێۆریی دیاریکراو مومکن دەکات. گرامشیش بە چەمکی هەژمۆنوی و «جەنگی سەنگەر» پیشان دەدات کە هەژمۆنووی فەرهەنگی لە بنەڕەتدا سیاسییە و بێ ڕێکخستن و «چاکسازیی فکری و ڕەوشتی» لە دڵەی هێڵێکی یەکگرتووەوە، بەدەست نایەت؛ لەگەڵ ئەوەشدا، ئەم بڵاوکردنەوەیە ناتوانێت تەنیا لە ڕێگەی یەک کەناڵ یان بە یەک شێوە ئەنجام بدرێت.

لە ناو ئەم باسەوە، ڕستەی سەرەکیی وتارەکە دەردەکەوێت: پێشەنگیی «چی» بەسەر «چۆن»، پێشەنگیی ئاراستە و هێڵی سیاسی بەسەر ئامراز و ڕێکخراو. حاجی‌نیا بە ئاماژەدان بە خوێندنەوەی ئالتوسێریانەی «چی دەبێت بکرێت؟» پیشان دەدات ئەگەر پرسیارەکە بەو شێوەیە ڕێکبخەین کە «بۆ یارمەتیدانی ئاراستە و ڕێکخستنی خەباتی چینایەتی چی دەبێت بکرێت؟»، ئەوا ئەوکات ڕوون دەبێتەوە کە حیزب، ڕاگەیاندن و ئامراز دەبێت لەسەر بنەمای هێڵی سیاسی دروست بکرێن، نەک بە پێچەوانەوە؛ ئامرازە زۆر پێشکەوتووەکان، بێ ئاراستەیەکی ڕاست، تەنیا وەسیلەیەکی خێراترن بۆ شکست.

لە کۆکردنەوەدا، وتارەکە «سیاسەتی درێندەیی» لە پەیوەندی لەگەڵ ئابووریی بێهیوایی و ئەندازیاریی ئاسۆکاندا دەفامێت: تووندوتیژیی زیاد لە پێویست، نیشاندان یان شاراوەهێشتنەوەی تووندوتیژی، پچڕدانی ئاسۆی دابین و دابڕانی «بەرنامەی ئەوپەڕی» لە «داواکارییە کەمترەکان»، هەموویان لە خزمەت ئەم ئەنجامەدا کار دەکەن کە بەرخۆدان مەحاڵە، و هەڵبژاردن سنووردارە بە دوو جەمسەری پاشکەوتوویی ئامرازئامێز. حاجی‌نیا بە ئاماژەدان بە گاستۆن باشلار، داتاکانی ڕاستەوخۆ و «فاکتە» خاوەکان نەک وەک شایەت بەڵکو بە «تاوانبار» ناویان دەبات و بیردەهێنێتەوە کە بینینی ئیمکانەکانی بەرخۆدان لەم ساتە وەختانەدا، بێ دەستتێوەردانی تێۆری و مێژووی خەباتی چینایەتی مەحاڵە.

کۆتایی هێنانی دەقەکە بە ئاماژەدان بە یاداشتی بەناوبانگی کارل لیبکنەخت، «سەرەڕای هەموو شتێک»، جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە بۆ چەپ، لە ناوەڕاستی «کوشتاری ئەو دوو شەو و کۆمەڵکوژیی ئەو دوو ساڵە»، تەنها جێگرەوەی لە ڕووی ئەخلاقی و سیاسییەوە بەرگریلێکراو، بەرخۆدانە؛ بەرخۆدانێک کە ئەگەر کورت بکرێتەوە بۆ پاساوێکی پەنابردنەبەر یەکێک لەو دوو پاشکەوتوویە، نەوەکانی داهاتوو لە «زمانی خەبات و وتەی بەرخۆدان» بێبەش دەکات کە بە خوێنی زیاتر لە سەدەیەک خەبات، لە مەشرووتە و ٥٧ تاوەکو ئێستا، نووسراوە. لە ئاسۆی ئەم دەقەدا، نە شکستی پێشوەختە دیاریکراوە و نە سەرکەوتنی گەرەنتی‌کراو؛ ئەوەی کە دوور نییە و ناچارە، پێویستیی ڕێکخستنی هێزی جەماوەرە دەوروبەری هێڵی سیاسییەک کە ئیمکانەکانی بەرخۆدان لە ژێر پاشماوەی «سیاسەتی درێندەیی» بهێنێتە دەرەوە.

ئەگەر ئەم ڕاپۆرتە بۆتان وروژێنەر یان کێشەساز بوو، پێشنیار دەکرێت بۆ تێگەیشتنی تەواوی بەڵگەکان، ئاماژە

تئۆرییەکان و وردەکارییە زمانییەکان، دەقە تەواوەکەی وتاری «ڕاگەیاندن، «سیاسەتی» دڕندەیی و (نە)ممکنەکانی بەرخۆدان» بەرهەمی محەمەد حاجی‌نیا لە مالپەڕی «ڕەخنەی ئابووریی سیاسی» بخوێنەوە.